

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

TSHIVENDĀ LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

2019

MARAGA: 70

TSHIFHINGA: Awara 2

Bammbiri ǀli ǀi na masiatari a 21.

PFESANI

1. Vhalani siatari heli nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso.
2. Ni SONGO lingedza u vhala bammbiri lothe. Tolani Thebulu ya Zwi re Ngomu kha siatari li tevhelaho ni swaye nomboro dzo disendekaho kha bugu dze na guda n'waha uno. Vhalani mbudziso idzo ni koneha u nanga dzine na tama u fhindula.
3. Bammbiri heli lo vhumbwa nga KHETHEKANYO NNA:

KHETHEKANYO YA A:	Nganea	(35)
KHETHEKANYO YA B:	Dirama	(35)
KHETHEKANYO YA C:	Nganeapfufhi	(35)
KHETHEKANYO YA D:	Vhurendi	(35)
4. Fhindulani MBUDZISO MBILI dzo fhelela u bva kha khethekanyo MBILI DZINWE na DZINWE.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA
Fhindulani mbudziso MBILI kha nganea ye na guda.

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na n'waha.

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na n'waha.
5. Thomani KHETHEKANYO INWE na INWE kha siatari LISWA.
6. Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.
7. Tevhedzani ndaela dzo n'walwaho mathomoni a KHETHEKANYO INWE na INWE nga vhuronwane.
8. Nomborani phindulo dza nu kokotolo sa zwe mbudziso dza nomboriswa zwone kha bammbiri la mbudziso.
9. Ndangatshifhinga yo anganyiwaho: Shumisani minetse i re henefha kha 60 kha KHETHEKANYO INWE na INWE.
10. Nwalani nga vhudele nahone zwi no vhone.

ZWI RE NGOMU

Siatari ili li do thusa vhalingiwa kha u nanga mbudziso dzine vha toḁou dzi fhindula vha songo vhuya vha vhala bammbiri lothe.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganea ye na guda.		
NOMBORO YA MBUDZISO	MARAGA	SIATARI
1. <i>U tshila ndi u vhona</i>	17	5
2. <i>U tshila ndi u vhona</i>	18	6
3. <i>Ho dina one</i>	18	8
4. <i>Ho dina one</i>	17	9
KHETHEKANYO YA B: DIRAMA		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.		
5. <i>Findinkodo</i>	18	11
6. <i>Findinkodo</i>	17	13
KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na newa.		
7. 'Wo mu nonela'	17	15
8. 'Ni khou pfuka mulayo'	18	16
KHETHEKANYO YA D: VHURENDI		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.		
9. 'Nduni dza RDP'	18	18
10. 'Kha Mudzulathungo'	17	20

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Itani luswayo kha khethekanyo dze na fhindula dzone.

KHETHEKANYO	MBUDZISO	MBUDZISO DZI TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO √
A: Nganea	1–4	2	
B: Dirama	5–6	2	
C: Nganeapfufhi	7–8	2	
D: Vhurendi	9–10	2	
PFESANI: Ivhani na vhuḁanzi uri no fhindula mbudziso u bva kha khethekanyo MBILI fhedzi.			

KHETHEKANYO YA A: NGANEA**MBUDZISO 1: U TSHILA NDI U VHONA – RN Madadzhe**

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha nganea ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA A

'He inwi Maria, ni songo vhuya na vula, na vula ndi hone ndo lovha. Hoyu muthu anga di vha o fara mbaḁo.'

'Iri ni vule. Zwi a fana hoyu Mashudu u fanela u zwi divha zwauri a thi tsha mu funa.'

Nga murahu ha tshifhinganyana, Maria o ya o vula vothi. Mashudu o dzhena afha nduni o sinyuwa sa ndau ya tsadzi. 5

'Ni nga tou nyita nga u tou rali,' Muvhudzisi ndi Mashudu.

'Ndo ni ita zwifhio? Ni a zwi divha. Iyi goloi i re afha nḁa ndi ya nnyi? A ni mphinduli? Ndi a vhona a ni nḁivhi zwavhudi lini!'

Mashudu u ralo a tshi khou laṽela mipama kha Maria. Mpho nga u pfa Maria a tshi khou rwiwa, a mbo di gidimela ngei ha Mashudu. Mpho u vhonala e muthu o kambiwaho tshoṽe lwa mafhelelo. Muthada i tshimbila i tshi ditika nga mbondo na zwidulo. Zwezwi a tshi kha di ri a fare Mashudu, Mashudu a vha o li litsha vili hanefha kha ningo, Mpho a ya e fhasi nga tshitiko ga! Mukota na wone u tshi thi taiwi. A kondeledza a vuwa, a tshi ri a rwe-vho Mashudu, Mashudu a dovha a li litsha liṽwe vili hanefha kha ningo hafhu, Mpho a ya e fhasi bi! Ha mbo vha u dzidzivhala. Mashudu a tshi vhona o no fushea nga u rwa avha vhathu, mbiti dza vutshela goloi ya Mpho. 10 15

- 1.1 Fhethu hune aya mafhungo a khou bvelela hone ndi ngafhi? (1)
- 1.2 No vhalala ayo mafhungo a re afho nṽha ni vhona khudano yo vhangwa nga mini? (1)
- 1.3 Lufuno lwa Maria na Mpho lwo thoma hani? (2)
- 1.4 Mafhungo aya a sumbedza tshipida tshifhio tsha puloto? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 1.5 Mafhungo e na vhalala afho nṽha a ṽana Mashudu sa mubvumbudzwa wa lushaka lufhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 1.6 Talutshedzani mvumbo ya Maria buguni iyi. (2)

- 1.7 Mpho u a zwifha. Tendani kana ni hanedze no disendeka kha nyambedzano yo vhaho hone vhukati ha Mpho na Phophi. (2)
- 1.8 Sumbedzani masiandaitwa e Mpho a tangana nao nga nthani ha Ndatiso a si na tsha khanani. (2)
- 1.9 Vhudi^uphi ha^u ndi vhu^ufhuo no sedza zwi^uito zwa Mpho wa dokotela. (3)
- [17]

NA

MBUDZISO 2: U TSHILA NDI U VHONA – RN Madadzhe

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo ya^u vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA B

'Goloi na yone ya vha i tshi khou swika kthothoni. Vhuraru havho vha ya vha valelwa, fhedzi vha valelwa fhethu ho fhambanaho.'

Vho Phophi vho ri u vhona zwauri munna wavho o farwa, vho mbo di gidimela ha Vho Ravhutsi vha vha humbela uri ndi khwi^une vha tshi ya u humbelela munna wavho beili. Vho Ravhutsi a vho ngo hana, vho mbo di doba bege yavho vha 5 gidimela tshi^utshini tsha mapholisa. Vho Ravhutsi vha swika vha lingedza uri Mpho a fhiwe beili, fhedzi zwe vhutoto. Ha pfi mulandu wa Mpho ndi muhulwane nga ma^unda lune a fhiwa beili, a nga kha di shavha. Tshi^uwe tsha vha tsha uri mulandu uyu u do t^uvhanya uya koth^ue lune a hu nga do vha na ma^uuvha manzhi ane a nga wanala sa a beili. Nga murahu, ndi hone-ha 10 Vho Ravhutsi vha tshi vhudzisa Mpho zwauri o farelwa mini. Mpho a vha ta^utshedza u bva mathomoni u swika magumoni; a vha vhudza nga ha vhukonani hawe na Maria; nga ha dzinndwa dzawe na Mashudu; nga ha musi ene Mpho a tshi ya u hira Dugudzha na Dzwaini. Zwenezwi Mpho a tshi khou amba, Vho Ravhutsi vho vha vha tshi khou talatadza mbuno khulwane buguni. 15

'Ndi khou ri ndi tshi sengulusa mulandu wavho, nda wana hu uri hezwi vha tshi ya koth^ue, vha fanela u hanedza zwo^uthe zwine zwa do ambwa nga Dugudzha na Dzwaini.'

'Vha ri ndi hanedze? Zwi do shuma?'

- 2.1 Mafhungo aya a khou bvelela ngafhi? (1)
- 2.2 Muanewa dendele buguni iyi ndi nnyi? (1)
- 2.3 Sumbedzani uri ndi tshini tsho itaho uri avho vhatu vha valelwe kthothoni. (2)

- 2.4 Vhambedzani hune Dzwaini na Dugudzha vha fana hone zwi tshi ya kha matshilele avho. (2)
- 2.5 Nangani phindulo yo teaho.
Phophi o olwa sa muanewa ane a ...
- A pfela munna wawe vhutungu.
B si pfele munna wawe vhutungu.
C funa u lifhedza.
D vhenga vhoramilayo. (1)
- 2.6 Mafhungo aya a tana tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 2.7 U vha na tshelede a zwi tandululi thaidzo ine muthu a vha nayo vhutshiloni. Tikedzani likumedzwa ili nga zwo bevelaho kha Mpho. (2)
- 2.8 Talutshedzani zwo bevelaho kha thasululo ya bugu iyi zwi tshi elana na vhutshilo ha Mpho, Dugudzha na Dzwaini. (2)
- 2.9 Phophi na u pfiswa have vhutungu, u a kona u hangwela. Sumbedzani vhungoho ha fhungo ilo nga mbuno MBILI. (2)
- 2.10 Ngavhe no vha ni ramilayo, no vha ni tshi do vha no fhelisa mulandu wa Dzwaini, Dugudzha na Mpho nga ndila-de? Talutshedzani nga mbuno THARU. (3)

[18]

MBUDZISO 3: HO DINA ONE – Sharon Mbedzi

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha nganea ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA C

'Nne ndo da hafha vhathu vha hashu nge nda guda zwiwe zwithu vhutshiloni.' O ri u ralo avha vhavhili vha sokou sedzana. Ene a tshi isa phanda a ri: 'Ndo lwisa nga ndila dzothe u sendedza vhathu kule na lupfumo lwa khotsi anga nge nda humbulela uri vhathu vha khou toda u nndeledza. Namusi ndi tshi khou amba a thi tsheena na peni naho ndo vha ndi si na shaka li no khou nndeledza. 5

Vhathu vha hashu, ndo zwi dzhiela ntha na u kona u zwi vhona uri vhathu nga lufu lwa mme anga vho vha vho da u ntikedza na u mphalala fhedzi. Kha ndi farelwe kha maipfi othe e nda pora vhathu ngao nga mulandu wa tseḁa. Ngoho ndi khou disola vhukuma. Nga mbilu yanga yothe ndi khou humbela pfarelo. Vhathu kha vha dovhe vha ntanganedze sa riwana wavho.' O ri u ralo a lila lu tomolaho mbilu. Tshililo itshi tsha kwama khaladzi na khaladzi. 10

'Rine ro vha ro no hangwa kale zwo iteaho muduhulu. Nahone a ro ngo vhuya ra zwi dzhenisa mbiluni. Ene kha pfe e hayani muduhulu. A ri koni u lata riwana nga phadi na musi na muthihi. Ene u murado wa vhutshilo hashu. Sa zwenezwo kha pfe o swika hayani; a si zwone kani khaladzi?' Vho ri u ralo Vho Maboho vha lavhelesa khaladzi. Munna we a vha o fhatwa sa musadzi. Kaleni havho u a zwi vhona uri vho vha vha tshi tou fhunzhela vhasidzana. Zwothe khavho zwo vha zwo linganela. 15

- 3.1 Mafhungo a nganea iyi a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? (1)
- 3.2 Ngeletshedzo o olwa sa muanewa wa lushaka lufhio? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 3.3 Ndi mini tsho itaho uri Ngeletshedzo a diwane a tshi khou amba na vhathu vha re afho mafhungoni? (2)
- 3.4 Khudano yo bvelelaho vhukati ha Ngeletshedzo na vhathu vha re afho ntha musi wa nzudzanyo ya mbulungo ya mme awe ndi ya lushaka lufhio? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 3.5 Nangani phindulo yo teaho.
- Vhushaka vhukati ha Ngeletshedzo na Vho Olga ndi ha ...
- A makhulu na muduhulu.
- B mme na riwana.
- C muzwala na muzwala.
- D malume na muduhulu. (1)

- 3.6 Vhupifi ha Ngeletshedzo mafhungoni aya ndi vhufhio? Ndi ngani ni tshiralo? (2)
- 3.7 Dzina la bugu li elana hani na mafhungo a nganea iyi no sedza vhutshilo ha Ngeletshedzo? (2)
- 3.8 Talutshedzani mathakhe a nganea iyi (2)
- 3.9 No sedza mafhungo a re afho ntha ndi pfunzo ifhio ine na guda? (2)
- 3.10 Arali ni khonani ya Ngeletshedzo no vha ni tshi do mu eletshedza zwifhio malugana na ndeme ya pfunzo? (2)
- [18]

NA

MBUDZISO 4: HO DINA ONE – Sharon Mbedzi

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA D

Veronica na Sibongile vha dzhia madzulo fhala. Zwa dzhia tshifhinga Zakes a sa khou bvelela. Nga murahu a swika a dzhena. Sibongile a didzudzanya zwavhudi. Veronica a sa vhuye a dzinginyea. Khae o dzhenaho a si Bra Zakes.

'Welcome Sib, 100% protected.' O ri u ralo Bra Zakes a dzula kha sofa lawe li re thungo ha maive lo kwamaho luvhondo. 5

'Thanks, welcome my colleague, her name is Veronica.' U khou ralo Sibongile o tou takuwa a ima nga milenzhe.

'Welcome Veronica.' U khou ralo Bra Zakes o dzula kha Sofa lawe a tshi nga o tou edela. Khotheni o ambara ngilasi ntswu. 'Thanks!' Ndi Veronica we a ralo o dzula kha Sofa. 'Kha ri ambe mushumo Sib, no vhewa ngani fhano?' U khou ralo Zakes o sedza Sibongile. Nga itshi tshifhinga o vha a tshi vho amba nga Tshizulu. 10

Sibongile: 'Hoyu mushumisani u na thaidzo na liwe tsilu li re Limpopo. O li rwa tshelede, zwino li khou i toda murahu.'

Zakes: 'Zwino?' 15

'Ha khou toda u li vhulaha, zwine a khou toda ndi uri li dzule kana u fela dzhele.' 'A hu na thaidzo, tenda a da tsini hanga. Ha nga fhedzi nwedzi a songo farwa hoyo.'

'Nne na inwi Sib ri a divhana.' O ri u ralo Zakes a ita ngafhadzo i divhiwaho nga Sibongile. 20

- 4.1 Mafhungo e na vhala afho ntha a khou bvelela ngafhi? (1)
- 4.2 Madalo a Veronica na Sibongile afho mafhungoni o vhangwa nga khudano i re vhukati ha nnyi na nnyi? (2)

- 4.3 Mafhungo a re afho n̄tha a t̄ana tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yānu. (2)
- 4.4 Mafhungo e na vhala a t̄ana Bra Zakes sa muthude? Tikedzani phindulo yānu. (2)
- 4.5 Sibongile o olwa sa mubvumbedzwa wa lushaka lufhio? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 4.6 Mafhungo a nganea iyi a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? Tikedzani nga mbuno MBILI. (2)
- 4.7 Thero ine ra i wana kha nganea iyi ndi ifhio? (2)
- 4.8 Muhumbulo muhulwane u no wanala kha nganea iyi ndi ufhio? (2)
- 4.9 Ni a pfela vhuṭungu Ngeletshedzo kha zwe a t̄angana nazwo nga mulandu wa tshikwekwe tshe a lukelwa? Tikedzani phindulo yānu. (2)

[17]

T̄HANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 35

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA**MBUDZISO 5: FINDINKODO – TT Mudau**

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha dirama ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha dirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA E

MUTHUMUKHULU:	Kha muvhuso une wa do vha hone miwaha miraru idaho, Phuresidenthe wa shango u do vha muthihi, a vha tsha do vha vhavhili.	
DE WIT:	Rine ilo a ri imi nalo. Ri vhona li sa do fhata lushaka, li do hudza dziphambano vhukati ha lushaka, khwine ndi musu vhathusaphuresidenthe vhe vhavhili.	5
SKOSANA:	Thaidzo ndi ya uri zwi khou durela shango u badela poswo dzi si na mushumo. Miwe mishumo i khou sokou dovholola ngeno i sa disi mvelephanda. Phuresidenthe kha vhe muthihi, a vhe na mufarisi muthihi.	10
MUNWE WA CAP:	Ilo ri ima nalo.	
MUNWE WA VCP:	Na rine ri ima na la phuresidenthe muthihi na muthusaphuresidenthe muthihi. Kha zwi ombedzelwe kha ndayotewa heyi.	
COETZEE:	Vhanna, kha ri litshe u ita zwithu ri songo thoma ra humbula. La phuresidenthe muthihi na muthusaphuresidenthe muthihi a thi imi nalo. Li na vhutudzetudze ngauri muvhuso uyu a u na ndinganyelo ya mihumbulo ya vhatu vho fhambanaho. U do isa phanda na vhufogoli hawo hu si na muwe a kaidzaho na u sumba ndila dzo peamaho.	15 20
DE WIT:	Ri khou amba nga 'Checks and balances'.	
MUTHUMUKHULU:	A si dimokirasi heyo. Vhatu vha do vhusa nge vha voutelwa nga vhatu. Hezwi zwa u sokou kumedza vhatu zwidulo ngeno vha songo voutelwa zwi khou do fheliswa kha khetho dzi daho.	25
DE WIT:	Ndi ngazwo rine ri tshi ri kha ri tendelwe ri bve muvhusoni hoyu hu tshee na tshifhinga ngauri arali ra twa muvhusoni hoyu, ri do liwa. Vhatu a vha nga ri divhi.	30

- 5.1 Mafhungo e na vhala a wela kha tshipida tshifhio tsha puloto? (1)
- 5.2 Bulani fhethu hune mafhungo aya a khou bvelela hone? (1)
- 5.3 Sumbedzani hune Muthumukhulu na De Wit vha fhambana hone siani la zwa polotiki? (2)
- 5.4 Ndi mini tsho vhangaho uri hu songo vha na vhathusaphuresidennde vhavhili sa zwe De Wit na Coetzee vha zwi tamisa zwone? (2)
- 5.5 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
Thalutshedzo ya dimokirasi ndi ...
- A u divoutela iwe mune.
B u wana zwidulo zwinzhi kha muvhuso wa vundu.
C muvhuso wa vhathu nga vhathu.
D u kona u vhusa vhathu. (1)
- 5.6 Mvumbo ya De Wit siani la zwa polotiki ndi ifhio? (2)
- 5.7 Muthumukhulu u wela kha lushaka lufhio lwa vhaanewa. Tikedzani. (2)
- 5.8 Ndi ngani hu na khudano kha mafhungo e na vhala? (2)
- 5.9 Ndi zwifhio zwe na guda kha dirama iyi? (2)
- 5.10 Ni vhona polotiki i tshi vhuedza lushaka? Tikedzani phindulo yanu nga zwi bvaho kha dirama iyi. (3)
- [18]

NA

MBUDZISO 6: FINDINKODO – TT Mudau

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha dirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA F

SKIET:	<i>(E ethe)</i> Matshelo ndi divha la khetho dza masipala. Ha, ri do vhona. <i>(No tshifhinganyana)</i> Onoyu De Wit u imelela nnyi ngauri o no tou dzhena kha u vha have murema? Hoyu munna u khou thoma u rengisa lushaka lwa Maafurikanere. Na zwine a amba zwone a zwi pfali. <i>(Hu dzhena</i> 5 <i>Skosana)</i>
SKOSANA:	Môre! Môre! Gaan dit goed?
SKIET:	More minista, dit gaan goed, hoe gaan dit met jou?
SKOSANA:	Random somaar! <i>(Vha a sea)</i> Edzou mmbudza Skiet, u ngafhi Muhulisei De Wit? 10
SKIET:	De Wit Khayelitsha? <i>(U a humbula. No tshifhinganyana.)</i> Minista hafhu?
SKOSANA:	U humbula zwone, a thi tsha vha minista.
SKIET:	Ek is jammer, ek is jammer, minista.
SKOSANA:	Ek voel jammer vir jou ook. 15
SKIET:	<i>(O akhamala)</i> Wat?
SKOSANA:	U a vhona houla murangaphanda wau u khou sokou dinetisa. U khou pwasha vhuthihi ha lushaka lwa Maafurikanere. Vhona, u pesukana have Khayelitsha a ho ngo mu vhuisele lukuna, <u>o bva nga dza mapfene</u> henengei. U a divha ndi mini, Skiet? 20
SKIET:	Ii!
SKOSANA:	Muthu mutswu u nga si mu renge. De Wit kha litshe u rengisa lushaka lwa have a lu fhate a tutshele u amba mazwifhi phanda ha vhatu ngauri vha do mu rwa.
SKIET:	Eyaa? 25
SKOSANA:	Iwe na Klank na Jan khwine ni tshi bva na litsha De Wit a tshi penga e ethe. Pfesesai hafha.
SKIET:	Ndo thetshelesa.

- 6.1 Bulani fhethu hune mafhungo aya a khou bvelela hone. (1)
- 6.2 Skiet ni mu vhona sa muanewa wa mvumbo-de? (1)
- 6.3 Ndi ngafhi hune Skosana na Skiet vha fhambana hone siani la polotiki na murafho? (2)

- 6.4 Ndi tshini tsho itaho uri De Wit a vhe na muhumbulo wa u ya Khayelitsha? (2)
- 6.5 Ho bvelela mini musi De Wit o ya Khayelitsha? (2)
- 6.6 Nangani phindulo yo teaho.
- Mafhungo a ino bugu a elana na zwa ...
- A vhurereli. (1)
- B pfunzo.
- C politiki.
- D mutakalo.
- 6.7 Tshipida tsha mathakhe kha iyi dirama ndi ngafhi? Talutshedzani. (2)
- 6.8 Muhumbulo muhulwane wa mafhungo a re afho nḁha ndi ufhio? (2)
- 6.9 Khuḁano ya Skiet na De Wit yo ḁiswa ngani? Talutshedzani. (2)
- 6.10 Inwi ni vhona u thathiwa ha De Wit ngei Khayelitsha zwo khakhea? Tikedzani muhumbulo waḁu. (2)
- [17]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 35

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI**ZWA VHUTSHILO – NA Milubi na LL Mafenya****MBUDZISO 7: 'WO MU NONELA' – LL Mafenya**

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni kone u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho.

TSHIBVELEDZWA TSHA G

Lwendo lwo vha lwone mu bva na nyete. Ndi zwine vhanzhi vha di ri lwendo lu naka u na muñwe. Nge a vha e ethe, o mbo di ditodela khonani kha tshigwada hetshi tshine a vha natsho. Dzone ha ngo vhuya a lenga u dzi wana. Nahone vha tshi sala vha tshi takuwa vhukavhamabufho o vha o no di vha na khonani. U dina khonani ye a wana ndi ya tshinnani. 5

Vhula vhukonani ho mbo di vhidza vhudavhu. Lwendonni vhatu vho tou divhonisa, ndi kakara-kakara. Vhane vha mu divha Thathani vho pfa zwi tshi ita na u shonisa. Ndi hune vha tshi swika hayani zwa tea u ambiwa, kana ndi dzone dzi no fela maramani. Hu tou vha ene muhannga na musidzana, u tangana ndi kule na haya, aredi. Vho di tou vhuya vha vhuya lwendonni a tshi di vha kha mishumo yawe Thathani. 10

Zwithu iteli zwa thoma u huma zwi a konda. A vho ngo zwifha vhe vha ri ya la munawa a i humi. Naho izwi zwe a vha e khazwo ngei Isiraele zwi tshi nga a zwo ngo swika ndevheni dza Humbulani, zwine a vho ita zwi nga zwi do dina. U vhuya Isiraele o no digudisa midifho ya tshifhinga nyana zwi khou dina. U vho tou zwi vhona tshothe uri munna wawe ha khou mu londa lini. U vho dzula a tshi khou gungula. Ndi zwe u gungula hawe a vhuya a hu swikisa na kha khonani yawe hoyu Mukatshelwa. 15

- 7.1 Ndi ngafhi hune vhatu vha khou dala hone mafhungoni a re afho ntha? (1)
- 7.2 Tshivhangi tsha khudano yo vhaho hone mafhungoni aya ndi tshifhio? (2)
- 7.3 Sumbedzani muanewa dendele na thaidzo yawe. (2)
- 7.4 Inwi ni vhona muñwali o kona u fusha thodea ya nganeapfufhi zwi tshi kwama thoho? Tikedzani phindulo yañu. (2)
- 7.5 Mafhungo e na vhala a wela kha tshipida tshifhio tsha puloto. Tikedzani phindulo yañu. (2)
- 7.6 Thathani o olwa sa mubvumbedzwa-de u ya nga mafhungo e na vhala? (2)

- 7.7 Thero ya nganeapfufhi iyi ndi ifhio? (2)
- 7.8 'Tshelede a si hone vhutshilo' Ni a tendelana naa na likumedzwa ili? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 7.9 Ni vhona muṅwali o kona u bvedza tshipida tsha vhaanewa vhahulwane kha nganeapfufhi iyi naa? Tikedzani phindulo yaṅu nga mbuno MBILI dzi pfallaho. (2)
- [17]

NA

MBUDZISO 8: 'NI KHOU PFUKA MULAYO' – NA Milubi

TSHIBVELEDZWA TSHA H

Maduka o ri u dzhena rumuni yawe a sutula avurolo lawe. Kana o vha mafhungo a uri u khou todwa nga tshikhaphikhaphi nga musadzi wa mukhuwa wee, a mbo di gidimela shawarani. U dzhena a vulela maḍi, ha mbo di vha u thoma na u didoswola a songo tsha kokodza na lula lulabi lwa pulasitiki.

Ha ri a tshi tou ima nga fasitere maṭo a ri vhona. Ula musadzi wa vhathu u vhona 5
maduka a tshi khou pupumisa tshisibe. Musi a tshi dodza muvhilini a vhona
zwifhanga zwa Maduka zwo vhea thavha. Misipha ya zwirumbi yo vhea migero sa
i livhaho masimuni. Maḍi a shawara a tshi khou munela sa mvula ya mibvumbi.
U ralo ya kuvhulula tshisibe tshila tshi re kha muvhili wa Maduka.

Maduka a isa tshanda, a mbo di vala ala maḍi. A anulula thaula yawe ye ngayo a 10
thoma u diphumula ngauralo, a sedza mbumbo ya muvhili wawe a pfa a tshi
fushea. Ha ri a tshiri maṭo hari! A vhona ula mufumakadzi wa mukhuwa o ima o
mu tielela. A mbo di thamuwa, a fara lula lulabi lwa pulasitiki a lu kokodza lwa
vala. A ima e nioo!

Maduka a tshi livha nduni ya ula mukhuwa ndi muso o rwela zwithu zwawe. 15
Muvhilini ndi muso o tshikhapha tshi no sia khana yo tou dimutshela nda
zwavhudi. Vhurukhu hone lo vha li sila la 'cut-rite'. Milenzheni o rwa nga
tshienda tsha dzina tshitsu na swogisi dza mavhalamavhala.

- 8.1 Maduka o olwa sa mubvumbedzwa-de? (1)
- 8.2 Bulani vhaanewa VHAVHILI vhe khudano ya disendeka khavho mafhungoni aya. (2)
- 8.3 Mafhungo e na vhalala a tana tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)

- 8.4 Muṭodo muthihi wa nganeapfufhi iyi ndi ufhio? (2)
- 8.5 Muiwali o kona naa u fusha ṭhodea ya vhaanewa kha nganeapfufhi iyi? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 8.6 Nomathemba ndi musidzana wa mvumbo-de? Ṭalutshedzani. (2)
- 8.7 Mafhungo a nganeapfufhi iyi a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio no sedza tshanduko shangoni ḷashu? (2)
- 8.8 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo ṅekedzwaho.
Fhethu hune mafhungo aya a khou bvelela hone ndi ...
- A muḍini wa Maduka.
B muḍini wa Janet.
C Ḍoroboni ya Sibasa.
D ṭshikoloni. (1)
- 8.9 Inwi ni vhona zwiito zwa Maduka na Janet zwo tea naa musalauno? Tikedzani nga mbuno MBILI. (2)
- 8.10 Inwi ni vhona muiwali o zwi konana u fusha ṭhodea ya u sia muyani? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)

[18]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 35

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI**SHOTHODZO – TN Pholi na TK Mkansi**

Kha iyi khethekanyo, mbudziso dzi bva kha zwirendo zwi tevhelaho:

- 'Nduni dza RDP' – TN Pholi
- 'Kha mudzulathungo N Mmbi' – TN Pholi

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.

MBUDZISO 9

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disenekaho khatsho.

NDUNI DZA RDP – TN Pholi

- 1 Maṭo o vhona ndi kule nda kungea,
- 2 Tsini-tsini nda sendela,
- 3 Muhumbulo wo pika u fushea,
- 4 Nda sendelesa nda tovhowa.
- 5 Nndu dzavhuḍi mafasiṭere mabuli,
- 6 Mbondo dzo kunaho dzo dona kavhili,
- 7 Mivhala i kungaho i nengisa u sedza,
- 8 Thanga dzo fulelwaho, fhasi malege o awela.
- 9 Zwiṭaraṭa zwo shanduka mabunga,
- 10 Milambwana i elaho wa nwa maḍi u a golola,
- 11 Dzo faho mmbwa haya hadzo ndi henefho,
- 12 Vhadzadze a vhana mashika vha posa.
- 13 Nndu dza RDP vhadzuli vhadzo,
- 14 Namusi ndi vhano, matshelo ndi avho,
- 15 Nḍevhe u dzinga ho ḍala,
- 16 Zwiḽidzo u ḍala, miungo phosho zwo hudza.
- 17 Vhana na vhokhotsi vha gekhana khoroni,
- 18 Vhaṅwe vha tshi dzhena, vhaṅwe vha tshi bva,
- 19 Zwi nengisaho zwoṭhe fhano ndi hone haya,
- 20 Vhathu vho shanduka zwipuka nga husili.
- 21 Vhahashu, nndu dze na newa,
- 22 Tondani, kunakisani ni fushe vhafhi,
- 23 Shandukani, vhuthu na vhudele zwi vhe zwaṅu,
- 24 Nduni dza RDP fhaḷa.

- 9.1 Murendi a tshi ri nnḁu dza RDP u khou amba nnḁu dzifhio? (1)
- 9.2 Sumbedzani zwine vese ya 5 ya amba zwone. (2)
- 9.3 Nga murahu ha u vhala vese 13 na 14 ni ḁelwa nga tshifanyiso tshifhio? (2)
- 9.4 Ṭalutshedzani ndeme ya ipfi: 'Dona' ḽi re kha tshitanza tsha vhuvhili. (2)
- 9.5 Murendi uyu o takala naa? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 9.6 Sumbedzani tshikimu tsha raimi kha tshitanza tsha vhuraru. (2)
- 9.7 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo ṅekedzwaho.
- Murendi o sumbedzisa vhadzuli vha ḁuni dza RDP vhe vhathu vha ...
- A Vhudele.
- B Zwivhuya.
- C Vhuada.
- D Vhuthu. (1)
- 9.8 Ndi ufhio mulaedza une murendi a tama u u fhirisa nga tshitanza tsha vhurathi? (2)
- 9.9 Ṭalutshedzani zwine vese 9 ya amba zwone. (2)
- 9.10 Inwi ni nga takalela u dzula ḁuni dza RDP dzine murendi a khou amba ngadzo? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)

[18]

NA

MBUDZISO 10

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

KHA MUDZULATHUNGO N MMBI – TN Pholi

- 1 U diita mudzulathungo khole,
- 2 Vhukati ha vhathu u dzula u hone fhaḷa,
- 3 Zwauri u mudzulathungo zwa mbo hanedzwa,
- 4 U mudzulavhathuni nga zwe wa fhiwa.
- 5 Mbilu yau a si mmbi,
- 6 Yau ndi mbuya zwi a divhea,
- 7 Zwau u pfi mmbi ndi dzina, ndi nzulele,
- 8 Thuso kha vhanzhi wo nekedza.
- 9 Vhukati ha vhathu ndo u vhona,
- 10 Vhuimo ha u vha murangakusi ndo hu vhona,
- 11 Zwi mbo bula uri a u pfi mudzulathungo,
- 12 Lau ndi la mudzulavhukati ha vhathu.
- 13 Nala dzau iwe Mudzulathungo,
- 14 Hothe he dza fara ndo vhona,
- 15 Zwivhuya sa mvula ya mibvumbi zwo u nela,
- 16 U sa mwemwela khofheni u tou difara ndi a tenda.
- 17 Vhubva a si thama yau,
- 18 Ndo u vhona u tshi shishinika, mabiko a phopha,
- 19 Wa kokodza na riṇe vhe ra vha ro tibwa,
- 20 Wa ri vusa ra divha vhuriṇe, ra tevhela ro fhumula.
- 21 Mmbi yau namusi yo khwaṭha,
- 22 Sedza murahu u vhone,
- 23 Mutshatshame we wa alusa wothe,
- 24 Pfunzoni na vhutshiloni,
- 25 Ndi mmbi mbuya a si mmbi mmbi.

- 10.1 Mutevhetsindo wa tshirendo itshi ndi ufhio? (1)
- 10.2 Kha mutaladzi kana vese 25, murendi o shumisa ndovhololo ya maipfi. O zwi itela mini? (2)
- 10.3 Vese kana mutaladzi 23 u khou bvisela khagala zwifhio? (2)
- 10.4 Murendi u khou renda e kha limudi lifhio la tshirendo? (2)

- 10.5 Murendi o shumisa tshiga: 'Nala' Kha vese 13. Inwi t̃alutshedzani uri tsho imela mini? (2)
- 10.6 Sumbedzani figara ya muambo yo shumiswaho kha vese 15 ni dovhe ni ñee na t̃alutshedzo yayo. (2)
- 10.7 Muhumbulo muhulwane wa tshirendo itshi ndi ufhio? (2)
- 10.8 Topolani vese he murendi a shumisa khaesura ni dovhe ni sumbedze uri o zwi itela mini? (2)
- 10.9 Nga murahu ha u vhala tshirendo itshi, ndi zwifhio zwine na sala no guda vhutshiloni? (2)
- [17]

T̃HANGANYELO YA KHETHEKANYO YA D: 35
MARAGAGUTE: 70